

DAĞLIK KARABAĞ SORUNUNDA YENİ NORMAL

Tutku DİLAVER

Analist

Analiz No : 2020 / 42

24.11.2020

2020 yılı tüm dünyada değişimin ve dönüşümün yaşandığı adeta milat denilebilecek bir yıl oldu ve olmaya da devam ediyor. Ermenistan ve Azerbaycan arasında 10 Kasım 2020 tarihinde imzalanan mutabakatla birlikte, Dağlık Karabağda yaklaşık 30 yıl süren işgalin sonlanması adına yeni bir safhaya geçildi. 28 yıl önce Karabağ savaşını yine Rusyanın arabuluculuğuyla donduran Bişkek Protokolünün yarattığı Ermenistan lehine statüko bu kez Azerbaycan lehine dönmüş gibi görünüyor. Hatırlanacağı üzere 2016daki 4 Gün Savaşında Azerbaycan 6 önemli tepenin kontrolünü tekrar almış, yıllar sonra statükoda kendi lehine bir kazanım elde etmişti. 2020 Dağlık Karabağ operasyonunda ise Şuşanın kontrolünü kazanan Azerbaycan, Bişkek protokolünden beri süren statükoyu tersine çevirme şansını elde etmiş oldu. Ancak Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putinin temenni ettiği gibi Dağlık Karabağ sorunundan bir daha sorun olarak bahsedilmemesi[1] gibi bir sonuca varmak için de henüz erken gibi görünüyor. O nedenle imzalanan mutabakatı tekrar gözden geçirmekte fayda var.

Tüm Noktalarıyla 2020 Karabağ Mutabakatı

> *Biz, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Başkanı H.I. Aliyev, Ermenistan Başbakanı N.V. Paşinyan, ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı V.V. Putin, takip eden metni ilan ediyoruz;*

Öncelikle mutabakat metninin Azerbaycan, Ermenistan ve Rusya arasında imzalanması dikkat edilmesi gereken hususların en başında geliyor. İmzacılar arasında Bişkek Protokolünün aksine Dağlık Karabağdan herhangi bir temsilci bulunmuyor.

Rusyanın AGİT Minsk grubunu dışarıda bıraktığı görülüyor. Dolayısıyla 1994 yılında Büyük Siyasi Anlaşma planı çerçevesinde önerilen Rusyanın tek başına arabulucu olması modeli hayata geçmiş gibi görünüyor[2]. Rusyanın ısrarlarına rağmen AGİT tarafından kabul

görmeyen bu plan, Minsk eş-başkanı ülkelerin küresel salgın ve ABD seçimleriyle fazlasıyla meşgul olmasına bağlı olarak hayata geçmiş oldu. Rusya bir yandan Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyana izlediği batı yanlısı politikalar için adeta ceza keserken, diğer yandan Batıya Kafkaslarda yakın çevre doktrininin hala geçerli olduğu hatırlattı.

Bu noktadan sonra Minsk grubunun işlevinin ne olacağı ise net değil. Yapılan açıklamalardan kalıcı barış anlaşması için tekrar başlatılacak müzakerelerde rol alabileceği anlaşılıyor.

Ermenistandaki siyasi ortamın bu durumdan etkilenmemesi ise neredeyse imkânsız görünüyor. Mutabakatın imzalanmasını takiben Ermenistanda başlayan geniş çaplı gösterilerde Paşinyanın istifası isteniyor. Hatta Ermenistan Milli Güvenlik Teşkilatı, bir darbe girişimi hazırlığında olunduğunu, Başbakana suikast düzenlenmeye çalışıldığını ve bunun kendileri tarafından önlendiğini duyurdu[3]. Söz konusu gelişmelerin Ermenistanda yarattığı istikrarsız siyasi ortam ise kalıcı barış anlaşmasının imzalanmasının önünde duran engellerden bir tanesi.

Ermeni basınında Paşinyan istifa ederse, bu imzanın geçersiz olabileceği konuşuluyor[4]. Nitekim ateşkesten kısa bir süre sonra Ermenistan Cumhurbaşkanı Armen Sarkisyanın süreci gazetelerden öğrendiğini ve Başbakanın bunu kendisine danışmadan yapmış olmasının doğru olmadığını ima etmesi[5] de bu görüşü desteklediğini gösteriyor.

Mutabakatın en büyük teminatı ise metinde bulunan Rusya imzası.

> *Madde 1. 10 Kasım 2020 Moskova saatiyle 00:00 itibariyle Dağlık Karabağ çatışma bölgesinde tam bir silah bırakma ve ateşkes ilan edilmiştir. Azerbaycan ve Ermenistan, bu noktadan sonra taraflar olarak adlandırılacaktır, mevcut pozisyonlarında duracaklardır.*

Bu madde ile Dağlık Karabağda değişen statüko daha net anlaşılabilir. Zira Azerbaycanın askeri operasyonlar neticesinde Şuşayı fiili kontrolü altına almış olması, Dağlık Karabağın kaderini etkileyen bir gelişme. Mevcut durumda Şuşa, Fuzuli, Cebrayıl, Hadrut, Zengilan, Talışlar ve Muradov Azerbaycanın fiili kontrolü altında bulunuyor. Hankendi, Askeran, Hocavend (Martuni), Ağdere (Martakend) ve Laçın ise fiili olarak Ermeni ayrılıkçı güçlerin bulunduğu alanlar.

Madrid Prensiplerinde ve Lavrov Planı olarak bilinen planda yer alan Dağlık Karabağa bir statü verilmesi konusundan da bahsedilmediği görülüyor. Ancak geçmişte olduğu gibi Ermenistanın bu konuda ısrarcı olması olasılıklar dâhilinde.

> *Madde 2. Ağdam bölgesi 20 Kasım 2020 tarihinden önce Azerbaycana iade edilecektir.*

Bugünkü anlaşmanın Azerbaycana sağladığı en büyük avantaj ise Azerbaycanın elinde etnik Ermeni işgalci birliklerin geri çekilmelerine dair bir takvim bulunuyor olması. Ancak mevcut takvimde hava ve saha koşulları nedeniyle aksaklıklar yaşanması, geçmişte de BM ve AGİT kararlarına rağmen bölgeyi terk etmeyen işgalci kuvvetleri akıllara getiriyor. Nitekim defalarca yapılan itirazlara BM kararlarına ve AGİT önerilerine rağmen etnik

Ermeni kuvvetler özellikle Kelbecer ve Laçın bölgesini terk etmeyi reddetmiş, Ermenistan yönetimi de bu bölgelerin kontrollerinin kendilerinde olmadığını iddia ederek mevcut durumun sürmesini sağlamışlardı. Bu açıdan bakıldığında bu mutabakatın 2., ve 6. maddelerinde düzenlenen çekilme takviminin zamanında uygulanması Ermenistanın anlaşmaya ne kadar sadık kalacağına da işaret edecektir.

> *Madde 3 Dağlık Karabağ ve Laçın koridorundaki temas hattı boyunca, 1.960 hafif silahlı asker, 90 zırhlı personel taşıyıcı, 380 araç ve özel teçhizattan oluşan barış gücü yerleştirilecek.*

3. maddeden anlaşıldığı üzere fiili olarak Ermeni ayrılıkçı kuvvetlerinin elinde kalan bölgelere Rus barış gücünün yerleşmesi öngörülüyor. Böylece anlaşmadan en önemli kazanımı elde eden Rusya olarak görünüyor.

> *Madde 4. Rusya Federasyonu barış gücü, Ermenistan güçlerinin çekilmesine paralel olarak konuşlandırılacaktır. Rusya Federasyonu barış gücü kalış süresi 5 yıldır, taraflardan herhangi biri bu hükmü bu sürenin bitiminden 6 ay önce feshetme niyetinde olmadıkça, sonraki 5 yıl için otomatik uzatma ile devam edilecektir.*

Rusya tıpkı Donbass, Transdinyester, Osetya ve Abhazyada olduğu gibi Dağlık Karabağ topraklarında da tek başına barış gücü olarak yer alacak. Nitekim Barış gücünün başına getirilen Rus komutan Rustam Muradov da daha önce Donbass Ateşkes izleme merkezinde görev yapmış bir isim ve Putinin de en güvendiği askerler arasında ismi geçiyor[6]. Dolayısıyla Muradovla birlikte Rusyanın bölgeye ilişkin tutumunda, diğer bölgelerde edindiği tecrübelerden yararlanacağını da söylemek mümkün.

Ayrıca, barış gücünün süre olarak 5+5 formülü ile tasarlanmış olması yaklaşık 10 yıllık bir süre boyunca barış gücünün bölgede göreve kalabileceğinin de sinyallerini veriyor.

> *Madde 5. Çatışmanın tarafları anlaşmaların uygulanışının izlenmesinin etkinliğini artırmak amacıyla ateşkesi korumak için bir barışı koruma merkezi kuracaktır.*

İzleme merkeziyle ilgili detaylar ateşkesin ilanından hemen sonra gelmeye başladı. Bu madde çerçevesinde kurulacak merkezin görevlerinin ve bağlayıcılığının ne olacağı henüz kesin değil. Ancak Rusyayla Türkiyenin kurulacak barış koruma merkezinde ortak olarak çalışacağı hakkında ikili mutabakat imzalanmış durumdadır. Geçtiğimiz günlerde TBMMden Azerbaycana bir yıllığına asker gönderilmesiyle ilgili tezkere de çıkmış oldu

> *Madde 6. Ermenistan Cumhuriyeti Kelbecer bölgesini Azerbaycana 15 Kasımdan önce ve Laçın bölgesini ise 1 Aralık itibariyle iade edecektir. Laçın koridoru (5 km çapında) Dağlık Karabağın Ermenistanla bağını garanti edecek ve aynı zamanda Şuşayı etkilemeyecek şekilde, Rusya Federasyonu barış gücünün kontrolünde kalacaktır.*
>
> *Tarafların mutabakatı ile, Dağlık Karabağ ve Ermenistan arasında iletişimi sağlayacak Laçın koridoru boyunca yeni bir güzergahın inşası için, önümüzdeki üç yıl içinde bir plan belirlenecek ve bunu korumak için Rus Barışı Koruma Birliğinin daha sonra yeniden konuşlandırılması sağlanacaktır.*
>
> *Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşların, araçların ve malların Laçın koridoru boyunca*

Laçın koridoru meselesi bugüne kadar Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki müzakerelerde önemli tıkanma noktalarından biri olmuştu. Bugünkü ateşkes metni çerçevesinde bu bölgenin kontrolü barış gücüne bırakılmış görünüyor. Ancak koridorunun gelecekteki durumu ise yine nihai anlaşmaya bırakılan konulardan biri.

Öte yandan bölgenin sıkı kontrol edilmesi gerekliliği Azerbaycanın ulusal güvenliği açısından da oldukça önemli.

> *Madde 7. Zorla yerinden edilmiş kişiler (IDP) ve mülteciler Dağlık Karabağ topraklarına ve komşu bölgelere BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ofisinin kontrolü altında geri döneceklerdir.*

1988 yılında patlak veren Karabağ Savaşında en büyük yaraları elbette ki yerlerinden edilen insanlar almış olmuştu. Evlerini ve ailelerini kaybeden pek çok insan savaş bölgesinden kaçmak zorunda kalmıştı. Bişkek protokolünün kabul edilmesinden bu yana herhangi bir gelişme sağlanamayan bu konu, tekrar mutabakat metninde yer almış oldu.

Ancak IDPlerin ne zaman ve nasıl geri döneceği konusu da nihai anlaşmaya bırakılan konulardan biri. 1997 yılından bu yana aşamalı çözüm planı çerçevesinde teklif edilen, önce geri dönüş ve halklar arasında kaynaşma, sonra çözüm şeklindeki plan pek uygulanabilir görünmüyor. Azerbaycana geri verilecek topraklarda yaşayan Dağlık Karabağ Ermenileri arkalarında pek bir şey bırakmayarak Erivana göç ediyorlar. Kelbecer bölgesinden gelen haberlere göre pek çok insan akrabalarının naaşlarını dahi alarak bu toprakları terk ediyor.

Aslında Aliyev, operasyonlar sırasında Dağlık Karabağda bulunan halkın Azerbaycanın düşmanı olmadığını ve bu kişilerin Azerbaycan vatandaşı olduğunu söylemişti. Nitekim mutabakat maddeleri bu topraklarda yaşayan silahsız halkı kapsamıyor. Bu durum gelecek on yıllar içerisinde yeni bir kriz yaşanmasına neden olabilir gibi görünüyor.

Barış Gücü ve Barışı İzleme Merkezi ile Azerbaycanın bir dizi önlemler alması gelecekte yaşanabilecek sorunların önüne geçebilir gibi görünüyor. Bölgeyi bu şekilde terk eden kişilerin kayıtlarının tutulması ileride olası hak ve hak kaybı iddialarının da şimdiden önüne geçilmesini sağlayabilir.

> *Madde 8. Savaş esirleri, tutsaklar ve diğer tutuklular ile cenazeler değiştirilecektir.*

Savaş esirlerinin değişimi için bir madde yer alsa da bu maddenin uygulanması için bir rejim belirlenmiş değil.

> *Madde 9. Bölgedeki bütün ekonomik ve ulaşım hatları açılacaktır. Ermenistan Cumhuriyeti Azerbaycanın batı bölgeleri ile Nahcivan Özerk Cumhuriyeti arasında vatandaşların, araçların ve malların güvenli ulaşımını her iki yönde garanti edecektir. Ulaşım üzerindeki Ermenistan Kontrolü, Rusya FSS'sinin Sınır Muhafız Servisi organları tarafından yürütülür.*
>
> *Bu anlaşmayla taraflar, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ni Azerbaycan'ın batı bölgelerine bağlayan yeni ulaşım sistemlerinin inşası sağlanacaktır.*

Anlaşmanın Türkiye açısından belki de en önemli maddelerinden biri bu maddedir. Geçmişte AGİT Minsk grubu tarafından ortaya atılan öneriler arasında bulunan koridor formülünden daha önce de bahsetmiştik. Laçın koridoru üzerinden 3 yıllık bir takvim belirlenmiş durumda. Nahçıvanla da kara bağlantısının sağlanması karşılıklılık esasına göre olacak.

Bu madde çerçevesinde Azerbaycanla Nahçıvan, dolayısıyla da Türkiye, arasında kopan kara bağlantısının tekrar sağlanacak olması, tarihi ve ekonomik olarak büyük anlamlara sahip. Bölgede bulunan eski demiryolu hatlarının tekrar açılması, Türkiye ve Azerbaycana fayda sağlayacağı kadar Ermenistanın da bölge ülkeleriyle yeniden entegrasyon sağlaması açısından oldukça önemli.

Peki Ne yapmalı?

1- Azerbaycanın bundan sonraki süreçte kazanımlarını koruyabilmek adına için dikkatli bir politika izlemesi gerekiyor. Uzun süreden beri taraflı tutum izleyen Minsk Eşbaşkanları ise sürecin dışında kaldı. Rus Barış gücü bölgedeki süreci fiili olarak yürütecek de olsa nihai barışın sağlanabilmesi için yeni bir müzakere mekanizmasına ihtiyaç duyulduğu görülüyor. Soruna uzak eş-başkanların politik tutumlarını azaltmak amacıyla bölge gerçeklerini anlayan bir temsil sistemi gerekiyor.

Ancak Ermenistandaki siyasi tutarsızlık göz önüne alındığında yeni mekanizmanın bir an önce tesis edilmesi ve barış antlaşması müzakerelerine başlanması gerekiyor.

2- Ermeni ayrılıkçı kuvvetlerin Dağlık Karabağ topraklarını terk etmesi meselesinde son derece dikkatli bir politika izlenmesi gerekiyor. Bu açıdan Rus barış gücünün yanı sıra Azerbaycan silahlı kuvvetlerine de önemli bir görev düşüyor. Olası her eylemin kayıt altına alınması ve geride kalan malların yakılmasının önlenmesi oldukça önemli.

3- Öte yandan zorla yerinden edilen insanların BM Mülteciler Komiserliği tarafından topraklarına döndürülmesi mutabakat metninde yer alırken, Karabağ Ermenilerinin statüsü konusunda bir madde bulunmuyor. Hankendine dönüş yapan Ermeniler mevcut. Gelecekte yeni bir IDP sorunu yaşamamak adına bu konu üzerinde Azerbaycan iç hukukuna göre çalışmalar yürütülmeye başlanması gerekiyor.

4- Karşılıklı koridor meselesi Azerbaycan ve Türkiye açısından oldukça önemli bir mesele. İran geçtiğimiz günlerde ateşkesin izlenmesi konusunda Rusyayla çalışabileceğini açıklamıştı. Buradan yola çıkarak, İranın demiryolu bağlantısının da sağlanması konusu gündeme gelebilir.

[1] Rusya Devlet Başkanı Putin: Umarım artık Dağlık Karabağ Sorunu ifadesini kullanmayacağız, Habertürk, 13 Kasım 2020, https://www.haberturk.com/rusya-devlet-baskani-putin-umarim-artik-daglik-karabag-sorunu-ifadesini-kullanmayacagiz-2869737.

[2] Toğrul Aliyev, Dağlık Karabağ Sorunu ve Uluslararası Örgütler, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* 2006.

[3] Paşinyan'a suikast girişimi engellendi, *Deutche Welle,* 15 Kasım 2020, https://www.dw.com/tr/paşinyana-suikast-girişimi-engellendi/a-55605751.

[4] A Closer Look at the Trilateral Agreement to End War, *Mirror Spectator*, 16 Kasım 2020, https://mirrorspectator.com/2020/11/16/a-closer-look-at-the-trilateral-agreement-to-end-war/

[5] Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan, Dağlık Karabağ'daki yenilgiyi medyadan öğrenmiş: Benimle istişare yapılmadı, *Haberler.com*, 10 Kasım 2020, https://www.haberler.com/ermenistan-cumhurbaskani-karabag-anlasmasini-13725371-haberi-yorumlari/.

[6] Suriye ve Ukraynadan sonra Karabağa atandı: Rüstem Muradov kimdir?, *Acta fabula*, https://actafabula.net/suriye-ve-ukraynadan-sonra-karabaga-atandi-rustem-muradov-kimdir/

Yazar Hakkında :

Tutku Dilaver, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 2015 yılında mezun olmuştur. 2020 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalına bağlı Kafkasya Çalışmaları Programında tezli yüksek lisansını tamamlamıştır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

2017 Ağustos ayında Avrasya İncelemeleri Merkezinde (AVİM) başladığı 6 aylık uygulamalı eğitim programını tamamlamış, Misafir Araştırmacı olarak AVİM katılmıştır. 2019-2023 yılları arasında AVİM'de Analist olarak çalışmıştır.

Atıfta bulunmak için: DİLAVER, Tutku. 2026. "DAĞLIK KARABAĞ SORUNUNDA YENİ NORMAL." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2020 / 42. Kasım 24. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/DAGLIK-KARABAG-SORUNUNDA-YENI-NORMAL

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır